

25. Павличко С. Чи потрібна українському літературознавству феміністична школа? // Слово і час.-1991.- № 6.- С.10-15.
26. Пахльовська О. Україна: шлях до Європи...через Константинополь // Сучасність. - 1994. - № 1.- С. 54-68; № 2.- С. 101 -116.
27. Пахомов Ю.М. Україна і Росія: порівняння етнологенезу // Філософ. і соціол. думка. - 1991.- № 9.- С.3-9.
28. Пономарьов А. П. Національна культура // Наука і суспільство.-1991. - № 6. - С. 24-27.
29. Потурай О. Триумф і трагедія Народного руху // День. - 1999. -18 грудня.-С. 4.
30. Природа і етнос. - К., 1994.
31. Релігія в житті українського народу. - Мюнхен; Рим; Париж. -1966.
32. Тимошенко В. "Мы получили независимость без крови. // Мир за неделю. - 2000.- 22-29 января. - С. 5.
33. Українець С. Етимологія серця в українській філософській думці // Сучасність.- 1999.- № 5.- С. 126-131.
34. Усик С. Слово про телесеріал національної ганьби // Срібна земля.- 2000 -22 січня. - С. 15.
35. Хмара С. За справедливу Україну. - К., 1999.
36. Шлемкевич М. Загублена українська людина.- К., 1992.
37. Штепа П. Московство. - К., 1995.
- Янів В. Українська етнопсихологія і наш національний виховний ідеал // Народна творчість та етнографія. -1998.- № 5-6. - С. 68-85.

ОЛЕГ МАЗУРОК

ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ТА ЕТНОГРАФІЇ УКРАЇНИ В ПРАЦЯХ Ю. КРАШЕВСЬКОГО

Історія та етнографія України з давніх-давен привертала до себе увагу іноземних дослідників, які залишили нам ряд цікавих праць з цього предмету і без залучення яких не можна глибоко і всебічно вивчити вітчизняну старовину. В цьому плані уваги заслуговують праці слов'янських, зокрема польських науковців, частина яких тривалий час жила в Україні, брала активну участь в її громадсько-політичному і

культурному житті. До таких дослідників належить і Юзеф Ігнаці Крашевський / 1812 - 1887 /.

Українська історична проблематика знайшла своє відображення в прозових, драматичних, публіцистичних, етнографічних та історичних працях Крашевського (він - автор 223 повістей, в тому числі - 94 історичних), які публікувалися в російських альманахах, журналах, виходили окремими виданнями. В новітній час про Крашевського писали як про етнографа [1] та літератора [2]. Однак до цих пір мало зверталася увага на його історичні погляди. Мета даної публікації - на основі аналізу праць Крашевського та інших матеріалів показати, що історія та етнографія України були тими науковими проблемами, які постійно цікавили польського вченого, що наукова та громадська діяльність Крашевського - штрих не тільки до історії польсько-українських наукових і культурних взаємин середини - другої половини XIX ст. взагалі, але й до української історіографії зокрема.

Історією та етнографією України Юзеф Крашевський почав займатися ще на початку 30-х років XIX ст. Цьому сприяло тривале його перебування на Волині, особисте знайомство з багатьма пам'ятними місцями Правобережної України, робота в архівах, збирання історичних документів. Він пише ряд історичних праць, в яких багато уваги приділено історії та етнографії цього регіону [3], активно працював в російській періодиці. Значна частина його статей присвячена історії України [4]. Так, наприклад, в альманасі "Rusalka" за 1842 рік Крашевський помістив історичний нарис про свою подорож до села Хотиня над Горинню поблизу Рівного, в якому цікаво описав ряд сіл і містечок Волині, зафіксував цікаві моменти з життя повітових міст Рівного і Дубна, зокрема описав стародавнє Хотинське городище і печеру в цьому селі, про походження якої народ створив багато поетичних легенд [5]. Знайомство з працями Крашевського дає підстави зробити висновок, що він добре знав історію та етнографію Волині і Поділля, територію яких об'їхав не один раз, знав культуру, побут, звичаї і традиції населення цього регіону. Володіючи неабияким літературним талантом, він зумів захоплююче, в доступній навіть простому читачеві формі, цікаво і докладно описати побачене і почуте, аргументовано критикувати тих польських авторів, які, не знаючи досконало життя

українського народу, прагнули писати свої твори лише на основі почутого з третіх уст. Так, вже в одній із своїх ранніх статей він підкреслював: "Ті, що не були на Україні, не пройшли Україну, не жили її життям, а, пишучи українські речі, шукають переказів, звичаїв і навіть описів природи лише в книгах, перетворюються у смішних невідьників моди" [6]. Або ж: "хто хоче співати про Україну, нехай спочатку поживе там, нехай з'єднається з нею своїми думками і прийме її за свою матір. Тільки в такому разі він матиме право натхненню її оспівувати і йому не дорікатимуть за епігонство" [7].

Заслугою Крашевського є й те, що він багато енергії та літературного таланту вклав у видання різних журналів та альманахів, на сторінках яких, крім власних праць з історії та етнографії України, друкував твори польських письменників і поетів на українську тематику. З них слід виділити журнал "Athenaeum" / "Атенеум" /, який Крашевський видавав у Вільно в 1841-1851 роках шість разів у рік. Кожний том журналу мав три відділи: історія та етнографія, мистецтво, а згодом - і філософія. На його сторінках містилося багато матеріалів з історії та етнографії України. Аналізуючи народні пісні і думи, які публікувалися в різних виданнях, Михайло Драгоманов назвав серед них і вільнянський "Атенеум" Крашевського, в п'ятому томі якого за 1844 р. була опублікована дума "Про Дмитра Самійленка-Коломійця" [8].

Активно співпрацював Крашевський як історик в Одеському товаристві історії та старожитностей, а також у Вільнянській археологічній комісії, в наукових записках та виданнях якої друкувалося багато матеріалів з історії України та Білорусії. Крім того, Крашевському належить кілька досліджень з історії Литви та Вільно, в яких містяться й матеріали з історії України і Білорусії [9]. Ю.І. Крашевський багато зробив у справі практичного зближення польського та українського народів [10]. В багатьох працях Крашевського, зокрема в його трьохтомнику [11] знаходимо цінні матеріали з історії, економіки та етнографії міст і містечок Волині, Поділля та Півдня України, в яких він побував особисто, а саме: Городка, Млинова, Рівного, Дубна, Шепетівки, Старокостянтинова, Лігіна, Тульчина, Балти та інших.

Чимало написав Крашевський і про Одесу. Так, розповідаючи про неї як одне з найбільших і найважливіших в

економічному і культурному плані міст України, він зазначав, що ця територія уже в сиву давнину була об'єктом уваги Геродота, Демосфена, Страбона, Птолемея та ін. У його праці йдеться й про багаті археологічні знахідки в цьому регіоні [12]. Далі Крашевський стисло подає історію Ольвії, пише про давні грецькі поселення, докладно викладає історію заснування Одеси, її забудову, говорить про архітектурні пам'ятки міста, наводить дані про динаміку чисельності міського населення, про національний склад городян, про розвиток ремесла, торгівлі, кредитних установ, про стан освіти, науки, мистецтва, про взаємовідносини між представниками різних конфесій [13].

Посиленню наукового інтересу Крашевського до історії та етнографії України сприяло й те, що в 1843 році, під час свого першого перебування в Одесі, він познайомився з відомим український істориком А.О.Скальковським, автором численних праць з історії Південної України та Запорізької Січі, написаних на основі цінних історичних джерел.

У 1852 році Крашевський знову відвідав Одесу, де вдруге зустрівся з Скальковським. У своїх записках-спогадах Крашевський докладно розповідає про свої розмови з українським істориком. Заслуга Крашевського, на нашу думку, полягає в тому, що він познайомив польськомовного читача з історією України, докладно аналізував праці Скальковського: "Первое тридцатилетие истории города Одессы. 1793-1823. - Одесса, 1837"; "Хронологическое обозрение истории Новороссийского края. 1730 -1823. - Одесса, 1836-1838. - Т. I-II. У цій же праці знаходимо багато цікавих фактів про історію заснування Одеського товариства історії та старожитностей, про його практичну діяльність по збору та публікації документальних матеріалів, про зустрічі і тривалі розмови Крашевського з президентом Товариства Д.М.Княжевичем, який також займався розробкою історії України [14].

Слід мати на увазі, що аналізовані нами праці Крашевського писані переважно у вигляді дорожніх заміток, жанрі досить поширеному у ті часи, а тому у них наявний суб'єктивний елемент, властивий такому виду творів. Але, докладно познайомившись з цими записками, доходимо висновку, що ця суб'єктивність є широкою і доброзичливою, думки і міркування - неупередженими. Там ми не знайдемо

підвертого суб'єктивізму, свідомого замовчування або перекручування історичних подій. Нарешті додамо, що праці Крашевського з історії та етнографії України появились тоді, коли публікуються перші узагальнюючі праці вітчизняних дослідників з цього предмету, і в цьому їх безсумнівна заслуга.

Література

1. Болтарович З. Е. Украина в исследованиях польских этнографов в XIX в. Автореферат дисс. на соискание уч. ст. кандидата исторических наук. - Минск, 1973.
2. Кирчів Р. Ф. Україніка в польських альманахах доби романтизму. - К., 1965; Його ж: Юзеф Крашевський і Україна // Радянське літературознавство. - 1968; Його ж: У творчій співдружності (Українсько-польські літературні зв'язки). - К., 1971; Його ж: Український фольклор у польській літературі (Період романтизму). - К., 1971.
3. Kraszewski I. I. Wspomnienia Polesia, Wołyni i Litwy. - Wilno, 1840. - Т. 1-2; Його ж: Wspomnienia Odessy, Jedusanu i Budzaka. - Wilno, 1845-1856. - Т. 1-3; Його ж: Wieszory Wolunskie. - Lwów, 1859.
4. Prokofiewa D. Y. I. I. Kraszewski w prasie rosyjskiej (i aktach policji carskiej) w drugiej połowie XIX w. // Pamietnik Literacki. - Wrocław - Warszawa - Kraków. - 1965. - Rok XVI. - Zesz. - 2. - с. 517-549.
5. Кирчів Р. Ф. Україніка в польських альманахах ... - С. 123.
6. Kraszewski I. I. Ukrainomania // Tygodnik Petersburski. - 1839. - № 17. - С. 98.
7. Там само. - № 18. - С. 103.
8. Исторические песни малорусского народа с объяснениями Вл. Антоновича и М. Драгоманова // Драгоманов М. П. Выбранные. - К., 1991. - С. 58.
9. Kraszewski I. I. Wspomnienia Polesia, Wołyni i Litwy; Його ж: Obrazy z życia i podróży. - Wilno, 1842. - Т. 1-2; Його ж: Wilno od początków jego do roku 1740. - Wilno, 1840-1842; його ж: Litwa starożytna. - Wilno, 1850.
10. Hornowa E. Petraklacje Kraszewskiego i Kulisza w sprawie zbliżenia polsko-ukraińskiego // Zesz. Naukowe Wszezezej szkoły Pedagogicznej w Opolu. Historia. - 1967. VI. - С. 223-233.
11. Kraszewski I. I. Wspomnienia Odessy, Jedusanu i Budzaka. - N. 1-3.
12. Там само. - Т. 2. - С. 94-99.
13. Там само. - С. 120-287.
14. Там само. - С. 99-113.